
ÖTÜKEN

300 TÜRKMEN EFSANESİ

Prof. Dr. Alimcan İnayet
Dr. Didar Annaberdiyev

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1409
KÜLTÜR SERİSİ: 822

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-813-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Karakış Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

PROF. DR. ALİMCAN İNAYET 14 Kasım 1962'de Doğu Türkistan Uygur Özerk Bölgesi'nin Turfan ilçesi Çatkal köyünde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini aynı köyde tamamladıktan sonra, 1980 yılında Merkezi Milletler Üniversitesi Azınlıklar Dil ve Edebiyatı Fakültesi Uygur Dili ve Edebiyatı Bölümüne kaydoldu ve buradan 1984 yılında mezun oldu. 1984-1989 yılları arasında Pekin'de bulunan Milletler Neşriyatı'nda çevirmen ve redaktör olarak görev yaptı. 1990 yılında Türkiye'ye geldi. 1990-1992 yılları arasında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halk Bilimi (Folklor) Anabilim Dalında yüksek lisans, 1992-1995 yılları arasında doktora yaptı. 1994 yılında Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçti. 1994–1995 yılları arasında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünde araştırma görevlisi, 1996–2001 yılları arasında yardımcı doçent, 2002–2007 yılları arasında doçent olarak çalıştı. 2005–2006 öğretim yılında Tayvan Ulusal Chengchi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Ekim 2007'den beri Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünde Prof. Dr. olarak görev yapmaktadır.

DİDAR ANNABERDİYEV 1981 yılında Aşkabat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini Aşkabat'ta tamamladı. 1998-2003 yıllarında Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans, 2003-2006 yıllarında Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümünde tezli yüksek lisans öğrenimini tamamladı. 2006-2012 yıllarında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında doktora derecesini elde etti. 2004-2012 yılları aralığında Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsünde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. 2017-2019 yıllarında ise Türkmenistan İlimler Akademisi Mahtumkulu Adındaki Dil, Edebiyat ve Millî Elyazmaları Enstitüsünde uzman araştırmacı olarak çalıştı. Bu süre zarfında Türkmen efsaneleri üzerinde derinlemesine bilimsel çalışmalar yaptı. Günümüzde Türkmen halk bilimi, atasözleri ve efsanelerinin psikolojik açıklamaları üzerinde yayımlanmış çok sayıda bilimsel çalışması mevcuttur.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 17
Efsaneler 19

300 TÜRKMEN EFSANESİ

1. Âdem Ata ve Havva Ana Hakkında Rivayet 31
2. Kabil ile Habil 41
3. İncir Ağacı 45
4. Nuh Peygamber Hakkında Rivayet 47
5. Gızgır Rivayeti 57
6. Tanrı'nın Günü Darıdan Fazla 58
7. Dut 59
8. Acıdan Korkmayın... 60
9. Nemrut Hakkında Rivayet 62
10. Şetdat Hakkında Efsane 67
11. Omar Dede'nin Ölümü 69
12. Yeni Gün (1) 71
13. Yeni Gün (2) 72
14. Adı Simelek Olsun 73
15. Hazarasp 75
16. Bağda Balayman, Suda Süleyman 77
17. Süleyman ve Hüdhüd 79
18. İyilik Karşılıksız Kalmaz 80
19. Gökyüzü Atları Hakkında Bir Efsane 82
20. Harezmlilerin Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane (1) 83
21. Harezmlilerin Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane (2) 84
22. Burkut Dede 85
23. Gök Gürlemesi 86
24. Boş Laf Değil, Gönülden 87
25. Burkut'un Üstünlüğü 89
26. Hazreti Hızır Hakkında Efsane 90
27. Hızır Ata'nın Dirilik Suyunu İçişi 91
28. Sinirli Çiftçi 92
29. Gürgen Halkının Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane 94
30. Büyük İskender Hakkında Efsane 96
31. Büyük İskender ve Dara 97
32. Türkmen'in Aslı Hakkında Efsane 99
33. Söz ile Ele Geçirilen Yurt 100
34. Dutar'ın Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane (1) 102
35. Dutar'ın Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane (2) 103
36. Nar Ağacı Ezgisi 104
37. Düldül'ün Dinlediği Ezgi 105
38. Düldül'ün Atladığı Yer 106
39. Gözün Doysun Hadsiz 107

40. Kaval'ın Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane 108
41. Dilli Kaval'ın Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane 110
42. Türkü 111
43. Bähr-i Zen 113
44. Zemm Kalesi Hakkında Bir Rivayet 114
45. Şehr-i Hanka 116
46. Kıtmır 117
47. Uzhan – Oğuzhan 119
48. Oğuz Han'ın Vasiyeti 121
49. Salır Kazan Hakkında Efsane 123
50. İncitilen Nesilsiz 126
51. Salır Kazan'ın Evinin Yağmalanması 129
52. Salır Kazan ve Oğulları Hakkında Bir Rivayet (1) 131
53. Salır Kazan ve Oğulları Hakkında Bir Rivayet (2) 132
54. Deli 135
55. Tekgöz 137
56. Töreli Bey 140
57. Bamsım Birek 143
58. Salır 146
59. Korkut'un Kabri Kazılı 148
60. TekeMuhammed 150
61. Salır Kazan ve İtemcek Hikâyesi 152
62. Salırların Salır Kazan Adını Aldıkları Vakit 155
63. İğdir Han 156
64. Köroğlu'nun Doğumu 158
65. Köroğlu'nun Atı 160
66. Köroğlu'nun Meyhanesi 162
67. Dandanakan Zaferi 164
68. Mane Dede Hakkında Efsane 165
69. Mane Dede ile İbni Sina'nın Karşılaşması 166
70. Malazgirt Zaferi 167
71. Sultan Alp Arslan'ın Kibirliliği 170
72. Sultan Melikşah'ın Adaleti 172
73. Adil Davrandım 173
74. Sultan Sencer ve Dürebe Hanım 175
75. Alan da Pişman, Almayan da 178
76. Sultan, Ne Yatıyorsun? 179
77. Peykan ile Gönderilen Şiirler 180
78. Herkesin Kendi Ölçüsü 182
79. Sultan Sencer Türbesi'nin Yapılışı 185
80. Sultan Sencer Türbesi Hakkında Bir Rivayet 187
81. Lanet Taşları 189
82. Enverî'nin Şairliğe Başlaması 191
83. Şair Enverî'nin Kehaneti 193
84. Şair Hırsızı 194
85. Ulu Kişman Hakkında Efsane 195

86. Törebeğ Hanım Türbesi Hakkında Efsane 198
87. Genç Ahmed ve Hükümdar Yesevî 200
88. Arslan Baba ve Genç Ahmed 202
89. Keramet Olgunluğu 203
90. Necmettin Kübra Hakkında Efsane (1) 205
91. Cemilcan 208
92. Kübra'nın Gölü 211
93. Necmettin Kübra Hakkında Efsane (2) 214
94. Necmettin Kübra Hakkında Efsane (3) 215
95. Necmettin Kübra'nın Köpeği 216
96. Ezizcan Hakkında Efsane 217
97. İbn Hacib Hakkında Efsane (1) 218
98. İbn Hacib Hakkında Bir Efsane (2) 220
99. Sahı Sagdı Vakgas 221
100. Şahname Eserinin Ortaya Çıkışı Hakkında Efsane 223
101. Ayaz Han 225
102. Adil Hükümdar Novşirvan 228
103. Süleyman- Adaletli Şah 230
104. Sultan Hüpbi 232
105. Şahlar Yapamaz 234
106. Hatam Tay'ın Cömertliği 235
107. Şıbla 236
108. Parav Bibi 238
109. Eski Nusay Kalesi'nin Ele Geçirilişi 239
110. Yeni Nusay Kalesi'nin Ele Geçirilişi 240
111. Abdılla Han Kalesi 241
112. Abivert Kalesi 243
113. Adil Kutluğ Minaresi 244
114. Aktepe 245
115. Akkale 247
116. Alamberdar Türbesi 249
117. Amul 250
118. Amul Şehri 252
119. Anev 254
120. Anev Mescidi 255
121. Arman Kale 257
122. Aşkabat (1) 258
123. Aşkabat (2) 260
124. Âşıklar Kalesi 262
125. Atgırlan 263
126. Ayaz Kale 265
127. Aynabat 269
128. Babacan Türbesi 270
129. Bedirkent Kalesi 272
130. Beşir Kale 273
131. Boldumsaz 275

132. Ciğerbent Kalesi 276
133. Çilkeman Kalesi 278
134. Dargan Kalesi Hakkında Bir Rivayet 279
135. Dayahatun Kervansarayı 280
136. Dehistan'ın Son Kaderi 282
137. Devkesen 283
138. Durun 286
139. Erk Kale 287
140. Erk Tepe 289
141. Galaymor 290
142. Güldursun Kalesi'nin Terk Edilişi 292
143. Gürgenç 294
144. Hazarektepe 296
145. Hazreti Bilal Dede Türbesi Hakkında Bir Rivayet 297
146. Hoca İdat Kalesi (1) 298
147. Hoca İdat Kalesi (2) 299
148. Hısrov Kale 301
149. Fahreddin Er Razi Türbesi 303
150. Izmıkşir Kalesi 305
151. İskender Kale 307
152. Karasenner Kalesi 308
153. Kırk Molla Tepesi 311
154. Kırk Kız Ata 312
155. Kırk Kız Kale 313
156. Kız Kale Hakkında Efsane 314
157. Kız Kale ve Oğlan Kale 315
158. Kız Kale, Yiğit Kale 317
159. Kızlar Kalesi 319
160. Kızlar Köşkü, Yiğitler Köşkü 321
161. Kızılca Kale 322
162. Köhneürgenç 324
163. Kutluğ Timur Minaresi Hakkında Rivayet 327
164. Mağtım Kale 328
165. Maru Şahu Cihan 329
166. Maşat-Misserian 332
167. Nusay 334
168. Sandıklı Evliya 338
169. Sayat 339
170. Serahs Kalesi 340
171. Sultanyaz Bey'in Kalesi 341
172. Şah Senem Kalesi 343
173. Şirin Ferhat Kalesi 347
174. Şehr-i Bostan, Garağan, Durun 349
175. Şehr-i Haybar Kalesi 351
176. Şehr-i İslam ve Şehr-i Haybar Kaleleri 352
177. Şıhalav Türbesi (1) 353

178. Şıhalav Türbesi (2) 354
179. Şerif Dede Türbesi 355
180. Toğalak Tepe 356
181. Törebeğ Hanım'ın Kalesi 358
182. Tumarlı'nın Kalesi 361
183. Turan 365
184. Turan'ın Kadın Padişahının Feraseti 368
185. Türkmen Kale 370
186. Usta Kuş'un Minaresi 371
187. Üçkersen 374
188. Ürgenç 375
189. Ürgenç Minaresi Hakkında Bir Rivayet 377
190. Ürgenç Düşüyor 378
191. Vezir Kale 380
192. Yartı Kale 382
193. Yılanlı 384
194. Yuvan Kale 388
195. Zamahşar Kalesi 389
196. Mazlum Han ve Sılu 390
197. Kutlusakar 392
198. Kara Balkan Hakkında Bir Rivayet 394
199. Keymir Han 396
200.Keymir Serdar'ın Keskin Zekâsı 397
201.Keymir Han ve Nadir Şah Karşılaşması 398
202. Keymir Han ve Nadir Şah 399
203. Nadir Şah Hikâyesi 401
204. Birlik Olana Tanrı Bir 402
205. Şükür Bahşı Hakkında Rivayet 403
206. Amangeldi Gönübek Hakkında Bir Rivayet 405
207. Pövrize 406
208. Arçman Hakkında Rivayet 408
209. Geçme Namert Köprüsünden, Bırak Götürsün Sel Seni 409
210. Zühre-Tahir'in Köşkü 411
211. Merdin Gözyaşı 412
212. Memleket Özlemi 415
213. Şıhı Şeker Gence Veli 417
214. Han'ın Arkı Hanyap 419
215. Göklen Medrese 421
216. Karadelinin Yandımı 422
217. Harmancık 424
218. Diyarbekir'in Rivayeti 425
219. Üstat Saygısı 427
220. Hacıgolak 429
221. Kövata 432
222. Piryar Veli'nin Türbesi Hakkında Rivayet 434
223. Mahmud Pehlivan 435

224. Astanababa Türbesi'ne İlişkin Efsane 438
225. İdris Baba'nın Doğumu 439
226. Gerkezgâbe 441
227. Lokman'ın Hekim Oluşu 443
228. En Güçlü İlim Büyümüş 445
229. Cihanname Kitabı 448
230. Sen Tabip Misin Cellat Mısın? 452
231. Aşk Derdine Düşen Şehzade 454
232. Çok Derdin Dermanı 457
233. Kırkıncı Güğüm 458
234. Dört Akıllı 459
235. Mıralı'nın Bulunması 461
236. İki Kızın Bulunuşu 463
237. Kavundan İkram 465
238. Mıralı'nın Vezir Olması 468
239. Mıralı Şir'e "Nevayı" Lakabının Verilmesi 469
240. Yorganına Göre Ayak Uzat 471
241. Gül ile Kara At Öldüğünde 472
242.Uzaktaki Ateş İnsanı Isıtırsa, Çaydanlığı da Kaynatır 474
243. Pulhatun 476
244. Hürriyetsiz Şah Olacağına, Hürriyetli Geda Ol 478
245. Mıralı Şir'in Vasiyeti 480
246. Yemek Duası Misafirden 481
247. Sırlı Heybe 483
248. Cihanda Neler Görüner 485
249. Karacaoğlan Hakkında Efsane 486
250. Adı Garrı Molla Olsun 487
251. Değeri Bilinmeyecek 489
252. Ben Hacıya Kavuştum 490
253. Mahtumkulu-Halkın Kulu 491
254. Sen Babanı Geçmişsin 492
255. Seni Yenebilecek Yoktur 494
256. Kitabımı Halk Okur 495
257. Her Ne Kalsa Âdet Kalsın 497
258. Bizi Rüsva Eder 499
259. Kuşu Konunca Yakala 500
260. Saltık 501
261. Münasip Talebeler 503
262. Şairler Meclisi 504
263. Zülfün 505
264. Kemine ve Oğlancık 506
265. Güzelim (1) 507
266. Geldiğinde Vardır 509
267. Şair Kâtibi'nin Ömrünün Son Günleri 511
268. Mataci'nin Hanımına Bahşettiği Şiiri 513
269. Dutarın Adı Söylense 514

270. Çare Olmayacak 515
271. Güzelim (2) 516
272. İlk Tanışma 517
273. Seydi ve Hatice 518
274. Aşk Güzellik İstemez 520
275. Etmiştir 521
276. Kırmızı Kaftanın Ortaya Çıkışı 523
277. Bayhatun 525
278. Hemayun 528
279. Asman Ak 529
280. Buğday ile Mısır 530
281. Karpuz 531
282. Kavun Hakkında Rivayet 534
283. Vaharman 536
284. Kırlangıç ve Sivrisinek 537
285. İki At Yok 538
286. Yıl Paylaşımı Davası 539
287. Kelebek 540
288. Saksağan 541
289. Hüdhüd 542
290. Baykuş (1) 543
291. Baykuş (2) 544
292. Kaplumbağa 545
293. Ömrüzaya Yıldızı 547
294. Akmaya'nın Yolu (Samanyolu) 548
295. Kervan Kıran 550
296. Ülker'in Kızı ve Yedigen 552
297. İkiz Oğlağı Olan Ak Keçi 554
298. Tuz 556
299. Mumya 557
300. Tandır 558

Bu kitabı kıymetli hocamız
Prof. Dr. Fikret Türkmen'e ithaf ediyoruz